

Марина М. Петровић Јилих¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за германистику

САВРЕМЕНА НЕМАЧКА КВИР КЊИЖЕВНОСТ У ИНТЕРНАЦИОНАЛНОЈ ГЕРМАНИСТИЦИ (СА ПРИМЕРОМ ИЗ НАСТАВНЕ ПРАКСЕ)

Надовезујући се на актуелан књижевнодидактички дискурс немачког говорног подручја, који тек од 2017. године почиње да се бави проблематиком квир књижевности, овај рад за предмет има анализу и категоризацију материјала насталог на основу студентских састава након читања квир романа *Хајде да побегнемо одавде* Јулијана Марса и *Крвава књига* Ким де Лоризон. Служећи се научном методологијом квалитативних истраживања, очекује се одговор на истраживачка питања, да ли и како је могуће оспособити студенткиње и студенте да са ужитком уђу у (о)квир ЛГБТИ+ литературе, те да ли читање књижевних текстова може да доведе до учвршћивања или промене у вредносним ставовима и до активирања друштвеног ангажмана. Спроведена настава за основни циљ има оспособљавање за учешће у културном дискурсу. У окриљу културног дискурса квир проблематика добија у последњих неколико година (не само) у нашој земљи посебан значај. Ово доказују дешавања пре и за време одржавања ЕвроПрајда у Београду у септембру 2022. године. Појединачан случај чини 16 студенткиња и студената на Катедри за немачки језик и књижевност на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. За време спровођења наставе и истраживања од октобра 2022. до јануара 2023. године били су на четвртој години студија. Иако репрезентативно, ово истраживање може да изроди плодне импULSE за (за сада само) универзитетску наставу књижевности на свим филолошким одсецима у земљи и региону.

Кључне речи: квир књижевност, дидактика књижевности, дискурзивне компетенције, страни језик, култура, знање, друштвени ангажман, квалитативна методологија

Увод

Настале као реакција на постструктуралистичке и деконструктивистичке правце, родне студије утемељене су од 1990. година у књижевнонаучном дискурсу у Немачкој. За разлику од књижевнонаучног дискурса, у (књижевно)дидактичком дискурсу немачког као страног језика значај почиње да им се придаје тек од почетка 21. века. Све до 2016. године у Мецлеровом *Лексикону за наставау страног језика (Handbuch*

1 marinajulichkg@gmail.com

Fremdsprachenunterricht) недостајао је чланак о овом неправедно запостављеном пољу истраживања. У интернационалном лексикону *Немачки као страни и други језик (Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*, издавачи Крум и др.) унос на ову тему недостаје како у издању из 2001. тако и у издању из 2010. године (Hile/Šidermajr 2021: 209). Тек од 2010. године почињу да излазе научни чланци на тему дидактизације квир студија страног језика. Разлози касном приступу родним и квир студијама у учењу немачког као страног језика могу се наћи и у ставовима о „поштовању” културних образаца земаља у којима се учи немачки. У неким од њих не прихватају се равноправност између полова ни различитости у сексуалној оријентацији, у неким земљама се они чак одбацују законским забранама. Говорећи о родној проблематици у савременој дидактици страног језика, данас се не говори само о женско-мушкој перспективи већ и о перспективи ЛГБТИ+ особа. Дидактичарке и дидактичари пледирају за родно сензибилну наставу без обзира на циљну групу, традицију, обичаје и норме које владају у земљама из којих ученице и ученици потичу (Hile/Šidermajr 2021: 210, Deke-Kornil 2015). Родну проблематику као један од важних друштвених дискурса треба укључити у наставу немачког као страног језика, понудити промишљене дидактичке предлоге за родно осетљиву наставу и представити конкретне наставне идеје (Pojšel/Šidermajr 2019: 453). Појшел истиче да су род и језик биполарне диферентне линије које су социјално обележене и које карактеришу индивидуе, те се као такве морају обрађивати у настави (Pojšel 2018: 354), без обзира на то да ли је родна сензибилизација у контексту језика ученица и ученика прихватљива и уобичајена или не (Pojšel 2018: 350). За наставно подстицање у стицању „родне дискурзивне компетенције” залажу се Кениг, Зуркамп и Деке-Корнил (2015: 5).

Хелене Деке-Корнил (2015: 10) за родно сензибилну наставу предлаже следеће методске активности:

- драматизовати и истовремено тематизовати различитости,
- читати текстове који инсценирају „нонконформне” ликове и њихове судбине,
- продуктивно обрађивати текстове уз измене, иницирати промену перспектива, цртати кључне сцене, коментарисати фотографије, читати биографије итд.,
- обратити пажњу на културне традиције и историјско-политичке особености земље и деконструисати их,
- дискутовати о проблематици са ауторкама и ауторима, активисткињама и активистима или разговарати о њиховим интервјуима који се могу пронаћи на ту тему,
- организовати форуме,
- заступати у настави став о саморазумљивости прихватања различи-

тости и борбе за људска права.

Лауренц Фолман предлаже следећи каталог могућих питања и задатака родно (и квир) оријентисане проблематике, који нам може помоћи приликом обраде књижевних текстова у настави:

- традиционална и алтернативна подела улога у тексту, клишеи, стереотипи, предрасуде,
- позиције моћи,
- однос између жена и мушкараца, однос између хомо- и хетеросексуалних особа,
- доминирајуће позиције ликова у тексту,
- утопија и дистопија родне проблематике,
- ликови или тела као производ,
- женска/мушка/трансродна психа и тело,
- инсценирање тела и вредносних ставова,
- могућности читања позиција, констелација, симетрија и асиметрија моћи,
- разматрања о начинима са којима се конструишу припадности и са којом тематиком, метафориком и симболиком се то постиже (по Hile/Šidermajr 2021: 213, 214).

Теоријски постулати за родно и квир читање књижевних текстова постављени су у књижевнонаучним теоријама деконструктивистичког феминизма. Род (gender) по њима је културно тј. социјално тумачење биолошког пола (sex). По Џудит Батлер род је перформативна дискурзивна конструкција, а идентитет рода конструише самог себе. Но, чак је и пол делимично успостављена конструкција дискурса, тврди она у бројним филозофским излагањима (Batler 2001, 2010, 2012). Њена књига *Невоље с родом* (Gender trouble) појављује се у САД 1990. године и представља једну од најутицајнијих студија на тему родног и квир идентитета.

Књига *Невоље с родом* настојала је да покаже како самом мишљењу о могућем родно одређеном животу стају на пут извесне научене и насилне претпоставке. Текст је такође настојао да подрије све врсте покушаја да се наметне дискурс који би одузео легитимност мањинским родним и полним праксама. То не значи да би све мањинске праксе требало одобрвати или величати, али значи да би требало да будемо у стању да о њима мислимо пре него што о њима донесемо било какве закључке. Највише ме је бринуло то што такве праксе паничан страх претварају у нешто немислииво. [...] Мој рад у *Невоље с родом* показао се као културно превођење. (Batler 2010: 8, 9)

Оспособљавање ученица и студенткиња за учешће у друштвеним, културним и књижевним дискурсима на немачком као страном језику

као један од основних циљева наставе немачког као страног језика у свом окриљу има њихово оспособљавање за учешће у родном и квир дискурсу. То подразумева да о мањинским групама мислимо пре доношења закључака о њима, да покушамо да, како Батлер каже, проширимо поља могућности за род. Нико „ко збиља разуме шта значи живети у друштвеном свету као нешто 'немогуће', нечитљиво, неоствариво, нестварно и незаконито” (Batler 2010: 8) не би постављао питање о користи таквог сагледавања рода у наставној пракси.

Циљеви наставе и избор књижевних текстова

Циљеви наставе у којима се ради о ЛГБТ+особама и/или које су писале особе ЛГБТ+популације у овом семестру јесу:

- превазилажење табуа и предрасуда према припадницама и припадницима ЛГБТ+заједнице,
- продубљивање и стицање знања о (њиховој и нашој) родној проблематици,
- оспособљавање за аргументовано изношење сопственог мишљења,
- оспособљавање за учешће у културном дискурсу и
- оспособљавање за друштвено и политичко ангажовање.

Одабрани књижевни текстови јесу романи *Хајде да побегнемо одавде* (Mars Julian: *Lass uns von hier verschwinden*) и *Крвава књига* (Kim de L'Horizon: *Blutbuch*), први објављен 2018, други 2022. године. Избор књижевних текстова у складу је са циљевима наставе и интересовањима и знањима читатељки и читалаца. Актуелни су не само зато што су настали у последњих неколико година, одн. у години у којој се обрађују, већ и зато што директно упућују на отварање питања, тражење одговора и могућности решења актуелних друштвених проблема у земљи и иностранству. Самим тим ови текстови изазивају потребу за дискусијом о (новом) вредновању традиције, породице и улоге (православне) цркве у данашњем друштву и данашњој политици. Овим се студенткиње и студенти оспособљавају за учешће у културном дискурсу како на матерњем тако и на немачком језику, што спада у један од најважнијих циљева комуникативне наставе страних језика. Текстови ће бити сагледани у целости, а о уметничкој вредности књижевних текстова и њиховим језичким особеностима биће речи на часовима на којима ће се пажња посветити њиховој анализи и интерпретацији. Осим тога, роман *Крвава књига* добио је Немачку књижевну награду за 2022. годину и изазвао праву буру на немачкој књижевној сцени. Овим се испуњавају критеријуми за избор књижевних текстова у настави књижевности немачког говорног подручја (уп. Šlibar 2011: 92–98).

У центар обраде књижевних текстова у зимском семестру 2022/2023 академске године на четвртој години студија поставља се њихова

спознајна функција, односно однос између знања и књижевног текста. Основна заједничка веза између текстова и знања јесте језик (Hile/Šidermajr 2021: 186). Прихватимо ли претпоставку да је знање тражење истине, онда наставу у фукоовском смислу можемо да карактеришемо као „хтети спознати“:

Несхватање, наиме, може да постоји само на темељу основног односа према истини. Измигољити јој се, запречити јој приступ, прерушити је: све су то појединачне тактике, које као каквим претапањем и обртом у последњи час дају облик главној вољи за знањем. Не хтети спознати – ето још једног преокрета воље за истином. (Фуко 1976: 53)

Ако се књижевни текстови, настали свакако под одређеним друштвеним околностима, односе на колективна знања неког временског периода и на индивидуална знања како ауторки и аутора тако и читаљки и читалаца, онда они нешто знају (Hile/Šidermajr 2021: 185). У настави књижевности оријентисаној према стицању знања ради продубљивања схватања другачијег треба циљати на оно шта текст зна, као и како је то што текст зна инсценирано у самом тексту (Hile/Šidermajr 2021: 196). У наставној обради првог романа акценат је био на питању ШТА, док је у обради другог текста *Крвава књиџа* тежиште пребачено на питање КАКО.

Роман *Хајде да побегнемо одавде* аутора Јулијана Марса одабран је као увод у квир књижевност. Овог пута у центру се не налази његова литерарност (мада ова одлика књижевности није потпуно занемарена). Водило се рачуна о томе да текст не изазове „нормативни књижевни шок“, који би могао да доведе до nelaгоде при читању, па чак и до прекида читања. Писан је разумљивим свакодневним језиком, а „једина“ особеност јесте у томе што је, за разлику од осталих текстова до сада обрађиваних у настави, приповедач хомосексуалац. Међутим, он није искључив и није трагичан лик. Аутован је и прихваћен од породице и од блиских пријатељица и пријатеља. Припада вишем интелектуалном и социјалном слоју друштва. Новац добија од родитеља, а сестра Ана га подржава психотерапијским разговорима и ангажује да у школама прича о важности друштвеног прихватања геј-популације. Осим неких вербалних, ретко физичких покушаја насиља који га повређују као личност, али не воде до озбиљнијих проблема, Феликс нема већих проблема са тим што је хомосексуалац. Његови бројни сексуални односи са другим мушкарцима нису детаљно описивани, а у средишту радње налазе се два кључна питања: одлука да ли да пристане да буде отац детету његове најбоље другарице и како да успостави поновни однос са Мартином, човеком ког воли. Оба проблема резултирају у срећном завршетку.

Аутофиктивни роман *Крвава књиџа* (*Blutbuch*) аутора/ауторке Ким де Лоризон два дана пред почетак планиране обраде на часу добија Немачку књижевну награду – први пут у историји додељивања најпрестижније награде за роман на немачком језику објављен у току године, она иде у руке нонбинарне особе. Главна јунакиња/главни јунак такође

је небинарна особа која на болном трагању за својим Јаством схвата да мора да открије истину о свом пореклу, дубоко скриване породичне тајне, историју, значај крваве букве (*Blutbuche*) засађене у бакином дво-ришту и још много тога. На овом тешком путу он/а се враћа у детињство и покушава да до самоспознаје дође путем језика, читајући, говорећи, пишући. Аутор/ка се у овом роману пуном симбола, вишејезичних и вишезначних знакова, метафора, понављања, језичког отуђивања и многобројних стилских фигура на свим језичким нивоима мајсторски играва формом и садржајем речи. Он/а пише нежни омаж љубави својој дементној баки, грубо га прекидајући огољеним сећањима и приказима својих различитих, обично садо-мазохистичких сексуалних практика са различитим партнерима, на различитим местима.

Методологија научног истраживања

Када се истражују субјективна мишљења и ставови, што је у књижевнодидактичким истраживањима углавном случај, требало би прибегавати *методологији квалитативног емпиријског истраживања*. У овом раду коришћена је методологија чији је истраживачки дизајн студија случаја. Оваква истраживачка концепција заузима централно место у квалитативној истраживачкој парадигми која своје објекте (људе) хоће да сагледа као индивидуе у конкретним друштвеним контекстима. Предмет анализе случаја може да буде не само појединац већ и комплекснији социјални систем, као што су одређене друштвене групе (Мајринг 2002: 41). Појединачан случај у овој студији чини 16 студенткиња и студената четврте године германистике (академска 2022/2023 година) на Катедри за Немачки језик и књижевност Филозофско-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу. Поступак вредновања истраживања јесте квалитативна анализа садржаја. У овом поступку материјал из ког се изводе категорије разлаже се у делове. Материјал (документи истраживања) ове студије јесу писмени састави студенткиња и студената о прочитаним текстовима и њиховом утицају на промену или учвршћивање вредносних ставова везаних за ЛГБТИ+ популацију. Три основне категорије квалитативне анализе садржаја јесу резимирање, експликација² и структурисање³ (Мајринг 2002: 115). Техника резимирања која је употребљена у овом истраживању користи се за индуктивно извођење категорија. Изнађене категорије могу да се документују само једном изјавом без понављања. У овом истраживању навођене су од једне до три изјаве. Резултат анализе јесте сет категорија о одређеној теми (ужитак у читању и вредносни ставови настали након читања) приказаних на специфичним местима у материјалу (цитатима).

2 Циљ анализе јесте допуна нејасних делова додатним материјалима, који би отклонили нејасноће.

3 Циљ анализе јесте филтрирање одређених аспеката материјала и/или процењивање материјала по одређеним критеријумима.

Анализа и категоризација изјава студенкиња и студената

Да би се испитала (не)успешност постизања постављених циљева после читања и обраде оба романа, прибегло се састављању докумената, њиховој категоризацији и краткој анализи. Први тематски аспект тиче се рефлексије о књижевном тексту, а други рефлексије о вредносним ставовима према ЛГБТИ+ популацији и утицају романа на њих.

(А) Тематски аспект Рефлексија о књижевном тексту *Хајде да побегнемо одавде*

Табела број 1: Категоризација рефлексије о књижевном тексту *Хајде да побегнемо одавде*

Ужитак	<p>Катја: Ова књиџа ми се веома допада, јер је друџачија од свеџа што смо досад читали, а и збоџ самоџ језика, који је лак за разумевање. Допада ми се зато што није писано о класичним, услањеним темама, већ је по први пут отворено писано о хомосексуалцима, што до сада нисам читала.</p> <p>Ингрид: Читање ове књиџе представљало ми је велико задовољство.</p> <p>Цвета: Књиџу сам прочитала у једном даху.</p>
Досада	<p>Андријана: На први поглед било ми је јако досадно да читам basic сценарио било коџ филма са џеј популацијом. Било ми је предвидиво што ће се десити и зато незанимљиво... Касније, подстиакнућа на размишљање о потешкоћама које ти људи имају, није ми било толико досадно да читам.</p>
Нелагода	<p>Катја: Оно што ме је највише нервирало и парало ми очи јесу те љубавне сцене између двојице мушкараца које се описују, јер ми је тешко замислити их у глави.</p> <p>Лиза: Када сам читала књиџу, на почетку ми је било не-обично да читам љубавне сцене између два мушкараца. После сам схватила да ако могу да се описују љубавне сцене, размењивање нежностии итд. између мушкараца и жене, што не би могло и између два мушкараца и две жене.</p>

(Б) Тематски аспект Рефлексија о нормативним ставовима према ЛГБ-ТИ+ популацији изазваним читањем романа *Хајде да победнемо одавде*

Табела број 2: Категоризација нормативних ставова изазваним читањем романа

Емпатија	Андреа: Роман ми је помогао да на прави начин разумем људе попут Феликса и да схватим да и они, као и ширеји људи, имају право на осећања и spremни су да пружају љубав.
Право на слободу и идентитет	Катја: Они не дирају никога и имају право да живе слободно и онако како желе, да слободно шетају улицом.
Ширење видика	Цвета: Од прве године на факултету учимо да ширимо видике и мислимо ван оквира и радимо на томе, иако да је ова књига била одличан пример.
Разбијање предрасуда	Лена: Била сам мало скептична, међутим, моје предрасуде су побийене већ у првих десетак страница.
Прихватање различитости	Леонтина: У данашњем свету мораш да се стоиш са већином. Ја сам иакође одбијала став да је хомосексуалност ништа нормално, али након прочитане књиге сам се заиста и схватила да нисам у праву.
СТИцање знања	Тамара: Читаву ову књигу може се много тога научити и навести те да на неке ствари гледаш другачијим очима. Црвена: Када сагледам ово дело, видим истину, истину коју никад нисам признала себи.
Друштвено ангажовање	Шметерлинг: Као будући професори/родитељи морамо да говоримо деци да не одбацују људе око себе само зато што нису као они. Ингрид: Друштво се мора више образовати на ову тему, баш као у књизи, учењем о томе у школама и на факултетима. Дарија: Ову тему смо тек отворили на факултету и драго ми је што говоримо о томе. Ја покушавам то да пренесем на своје друштво и мислим да успевам, ова тема не треба да буде табу тема, него треба стално да се отвара, проширује и преноси даље. Ако ништа, књигу ћу препоручити људима из моје околине, можда схвати да заиста нема разлике. Постоје само добри и лоши људи!

Од 16 испитаница и испитаника једна је рекла да јој је било досадно да чита овај роман, јер је радња била предвидива и подсећала је на неки филмски сценарио, али је почела да мења мишљење након удубљивања у његову проблематику. Неке испитанице су, иако им се роман допао, осећале нелагоду при читању љубавних и сексуалних сцена између мушкараца, али су се на то у току читања навикле. Све остале су, као на крају

и оне, рекле о роману да је интересантан, језички лак за разумевање, необичан и да су уживале док су га читале.

(В) Тематски аспект Рефлексија о роману *Крвава књиџа*

Табела број 3: Категоризација рефлексије о роману *Крвава књиџа*

Књижевноуметничко вредновање текста	<p>Цвета: <i>Ово је књиџа коју не можете читати пред спавање да бисте се оустили. Ово је књиџа у коју се морате удубити. Књиџа са фантастичним стиллом, језиком и средствима. Књиџа која није за почетнике, већ за оне који имају развијене књижевне компетенције.</i></p> <p><i>Све у свему, једна лепа прича, испричана на један мноџо леи начин. Украјико – уметничко дело.</i></p> <p>Цветак загонетак: <i>Blut (крв) у Vuch (књиџа) – хаха, каква сложенациа! Да не знам значење речи, сигурно бих помислила да је ово наслов неке добре хорор-приче. Међутим, ова прича за некоџ и јесте била нешто страшно болно и рањавајуће. Читање ове књиџе представљало ми је велико задовољство.</i></p> <p>Ингрид: <i>Роман је језички био захтевнији од претходноџ. Велики број речи из швајцарскоџ дијалекта и Кимово често коришћење метафора додатно је отежало разумевање. Схватила сам да је ова књиџа то да се чита са великом пажњом, а не ради одмора или забаве.</i></p>
Ужитак у читању	<p>Цветак загонетак: <i>Све у свему, роман је на мене оставио такав утисак да ме до сада ниједна књиџа није више мамлила да прочитам шта се даље дешава.</i></p>
Вишезначност	<p>Кристина: <i>Узбудљива књиџа. Док сам је читала имала сам мноџо питања. Осим тоџа, књиџа оваке тематике наводи нас на размисљање о мноџо тоџа.</i></p>

(Г) Тематски аспект Рефлексија о нормативним ставовима изазваним читањем романа *Крвава књиџа*

Табела број 4: Категоризација нормативних ставовима изазваним читањем романа *Крвава књиџа*

Емпатија	<p>Лиза: <i>Морамо имати на уму кроз која психичка стања трансродне особе пролазе, шта све преживљавају, са чим се све суочавају.</i></p> <p>Шметерлинг: <i>Након читања ове књиџе развила сам више емпатије за људе као што је Ким, какво је њихово одрастање, каква су њихова осећања, који су њихови страхови...</i></p>
----------	---

<p>Право на слободу и сопствени идентитет</p>	<p>Лиза: Овај роман је променио моје мишљење о трансродним особама. Колико год то нама било чудно, несхватљиво, необично – и трансродне особе су људи. И њима је потребна подршка и љубав (пре свега породице и пријатеља), али и свих других људи. Диана: Циљ ове књиже је да приповедач/ица победи себе, да помогне иако другима да боље разумеју себе и живе слободно.</p>
<p>Ширење видика</p>	<p>Аврам105: Када је отпочела фаза читања, рекох себи „Ја ово разумем“. Уистину, тематика јесте тема, мора темељно и дослушно да се чита и анализира бескрајно много моћива и интертекстуалних елемената. Језик и није проблем да би се ова књижа разумела, највећи проблем је свести. Ако је неко неосвећен и нема разумевање за појединачности и индивидуалности, већ само за појам масе, он то не може разумети. Дело оставља огромну поруку и свако свестан би читајући ову књижу требало да се пита „Ко сам ја у свом телу“? – не цитирам баш, али ова реченица је на мене оставила можда и највећи утисак. Ким је испрчао/ла своју причу и свако ко покуша да га/је схвати изградиће или, ако га има, надоградиће један део своје личности”.</p>
<p>Разбијање предрасуда</p>	<p>Диана: Ова књижа може дирнути сваког ко дозволи себи да изађе из својих ustaljenih форми размишљања и помогне људима да боље разумеју свети око себе.</p>
<p>Прихватање различитости</p>	<p>Кристина: Рекла бих да ми као друштво још увек не можемо да прихватимо да различитости постоје и да то треба да поштујемо, а не да осуђујемо. Сматрам да овакву књижу треба свако да прочита – ја ћу јој се сигурно вратити.</p>
<p>Стицање знања</p>	<p>Ингрид: Сваким новим поглављем Ким открива нови слој проблематике ЛГБТИ+ особа, али и породичних и социјалних односа. На почетку мислите да се ради о само једној породици, а онда схватите да је ово критика и наше породице, традиционалних улога и стајни које се преносе с колена на колена.</p>
<p>Друштвено ангажовање</p>	<p>Ингрид: Променом времена у ком живимо мора се мењати и друштво. Стајничности за коју се боримо само је потрошна енергије. Промене крећу од нас, а читањем оваквих романа довести до бољег разумевања овог дела популације и помоћи ћемо тим људима у интеграцији.</p>

Испитанице и испитаници, судећи по њиховим изјавама, очигледно су уживали у читању романа *Крвава књижа*. Чак су и примењиване методе, како су наглашавали у разговорима (заједничка анализа

и интерпретација делова читаног текста и књижевни разговор били су једини методски приступи тексту – изостале су продуктивне и перформативне методе на које су навикли) одговарале, јер су тако могли боље да сагледају језички израз и вишезначност текста.

Завршна разматрања

Да у четвртој години студија студенткиње и студенти поседују велики број књижевних и животних компетенција и свесно их примењују у обради књижевних текстова, показала су нека моја ранија квалитативна истраживања (Petrović-Jiliћ 2016, Petrović-Jiliћ 2021). Самоуверено владање књижевним компетенцијама у цитираним изјавама посебно је изражено у јасном ставу о књижевноуметничкој вредности ова два текста, као и навођењем свесно употребљаваних стратегија читања (детаљно, споро, поновљено читање), што их на крају доводи до испуњења основног циља сваке наставе књижевности: до уживања у читању. Осим тога, приметан је и рецептивни развој при читању: док су љубавне сцене између два мушкарца на почетку изазивале осећај непријатности и нелагоде, приликом читања другог романа ова осећања потпуно су изостала, иако је приповедач/приповедачица у *Крвавој књизи* порнографски секс са мушкарцима описивао/ла до детаља. Ово са једне стране сведочи о прихватању квир књижевности и њених тема, а са друге о препознавању уметничког и језичког потенцијала романа.

Упитани о променама у ставовима према ЛГБТИ+ особама, студенткиње и студенти истичу да им квир особе нису сметале ни пре читања ових романа, али су читањем дошли до многих нових сазнања о њиховом животу, страховима, љубави и тешкоћама на које наилазе у друштву. Након читања романа могле су да се идентификују са главним ликовима – припадницама/има ЛГБТИ+ популације. Препознали су битну улогу породице и пријатеља у формирању стабилнијих личности на тешком путу ка самоспознаји. Осим једне испитанице, која своје ставове према овој проблематици сматра „неутралним” и изјављује да у основи подржава геј особе, али да оне саме треба да се боре за своја права, сви остали сматрају да је потребно више друштвеног ангажовања. Две испитанице наводе да су тек после читања ових текстова прихватиле хомосексуалност (*Ја сам ипак оће одбијала то као нешто нормално, али након прочитаних књига заишала сам се и схватила да нисам у праву*). Српско друштво сматрају незрелим за прихватање ових ставова, а предлози за ангажовање су: разговарати о овој тематици са људима који су нам блиски и који нас окружују, препоручити читање квир романа, објашњавати животне тескобе, скучености и насиље којима су ЛГБТИ+ особе изложене, говорити у школама о овој значајној теми, аргументовати своје ставове по основном постулату да људе не треба процењивати по њиховој сексуалној оријентацији, већ по томе да ли су добри или лоши.

Романи *Хајде да побегнемо одавде* и *Крвава књига* очигледно су испунили како сва очекивања која су била кључна за њихов одабир за

обраду у настави тако и циљеве постављене пре почетка наставе. *Не, ово није шабу шема!* Овај поклик испитанице Дарије, којим је насловила своје излагање, може се након анализа осталих изјава сматрати за заједнички став и спремност за отворен приступ према ЛГБТИ+ популацији и према ЛГБТИ+ књижевности. За овакав приступ студенткиња и студенткиња не сме се занемарити ни улога наставног кадра који на крагујевачкој Катедри за немачки језик и књижевност негује хуманистички и демократски начин васпитања, отвореност, спремност за промене и праћење најновијих научних и педагошких тенденција са жељом да своја знања и искуства пренесе и на студенткиње и студенте.

Листа референци

- Batler 2001: J. Butler, *Tela koja nešto znače. O diskursivnim granicama „pola”*, Beograd: Samizdat.
- Batler 2010: J. Butler, *Nevolja s rodом. Feminizam i subverzija identiteta*, Loznica: Karpos
- Batler 2012: J. Butler, *Psihički život моћи. Teorije pokoravanja*, Beograd: Univerzitet Singidunum, biblioteka Philoxenia 5.
- Deke-Kornil 2015: H. Decke-Cornill, Differenzsensibel unterrichten, u: *Der fremdsprachliche Unterricht Englisch*, 135/2015.
- Fuko 1976: Foucault, *Istorija seksualnosti*, Beograd: Posveta.
- Hile/Šidermajr 2021: A. Hille / S. Schiedermayr, *Literaturdidaktik Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*, Tübingen: Narr Verlag.
- Kenig/Zurkamp/Deke-Kornil 2015: L. König / C. Suhrkamp / H. Decke-Cornill: Negotiating Gender. Aushandlungs- und Reflexionsprozesse über Geschlechtervorstellungen im Fremdsprachenunterricht anstoßen, u: *Der fremdsprachliche Unterricht Englisch*, 135/2015, 2-8.
- Majring 2002: Ph. Mayring, Einführung in die qualitative Sozialforschung, Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Mars 2022: J. Mars, *Lass uns von hier verschwinden*, Berlin, Albino Verlag.
- Lorizon 2022: K. de l’Horizon, *Blutbuch*, Kölln, DuMont Verlag.
- Petrović-Jilih 2016: M. Petrović-Jülich, *Svi smo bili tekst...*, Kragujevac: FILUM.
- Petrović-Jilih 2021: M. Petrović-Jülich, Društveno-kritički pristup u germanističkoj nastavi književnosti na primeru romana *Dobri dani* Marka Dinića, u: *Metodički vidici*, br 12, Novi Sad: Filozofski fakultet, 149–165.
- Pojšel 2018: K. Peuschel, Aspekte von Gender in der Sprach(aus)bildung Deutsch (als zweite, dritte und Foidesprache), u: Dirim et al (prir.), *Normative Grundlagen und reflexive Verortungen im Feld DaF-DaZ*, Opladen: Verlag Barbara Budrich, 344-362.
- Pojšel/Šidermajr 2019: K. Peuschel / S. Schiedermayr, Aspekte von Gender in der Fremdsprachendidaktik, u: Falkenhagen et al (prir.), *Sprachen lernen integriert – global, regional, lokal*. Dokumentation zum 27. Kongress für Fremdsprachendidaktik der Deutschen Gesellschaft für Fremdsprachenforschung in Jena 2017 (DGFF), Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 453-455.

Šlibar 2011: N. Šlibar, *Wie didaktisiere ich literarische Texte?: neue Maturatexte und viele andere im DaF-Unterricht*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Marina M. Petrović Jilih

GERMAN QUEER LITERATURE IN UNIVERSITY TEACHING

Summary

Building on the current literary and didactic discourse of the German-speaking area, which only started to deal with the issue of queer literature in 2017, the subject of this paper is the analysis and categorization of the material created on the basis of students' texts written after reading the queer novel „Lass uns von hier verschwinden” by Julian Mars and „Blood-book” by Kim de l'Horizon. Using qualitative research methods, an answer to the following research questions is expected: How to train female and male students to deal with LGBTI+ literature with pleasure, and whether dealing with such literary texts lead to consolidation or change in terms of values and to social engagement. The main goal of the teaching is the training for participation in the cultural discourse. Queer issues have gained special importance in the last few years (and not only) in our country. This is proven by the events before and during EuroPride in Belgrade in September 2022. This study has been conducted with 16 students at the Department of German Language and Literature at the Faculty of Philology and Arts at the University of Kragujevac. During the implementation of teaching and research from October 2022 to January 2023, they were fourth-year students. Although representative, this research can generate fruitful impulses (for now only) for university teaching of literature at all philological departments in the country and region.

Keywords: queer literature, literature didactics, discursive competences, foreign language, culture, knowledge, social engagement, qualitative methodology

*Примљен: 12. јануар 2023. године
Прихваћен: 22. јун 2023. године*